

Surfen naar het verleden

Het internet als hulpmiddel bij historisch onderzoek

EGBERT PELGRIM

Het is nog niet eens zo gek lang geleden dat enkele wetenschappelijk medewerkers op twee verschillende Amerikaanse universiteiten besloten hun computers via een telefoonlijn met elkaar te verbinden om zo berichten over te seinen. Deze ‘electronic mail’ of e-mail betekende het begin van een ontwikkeling waarvan het eind nog steeds niet in zicht is. Sinds dat moment is er een enorme vooruitgang geweest en ‘datatransmissie’ vormt tegenwoordig welhaast een aparte tak van wetenschap binnen de ICT. En wat vroeger als onwaarschijnlijke toekomstmuziek werd getoond in de televisieprogramma’s van Chriet Titulaer, is tegenwoordig de gewoonste zaak van de wereld.

Volgens de statistiek heeft op dit moment 75% van alle Nederlanders toegang tot het internet – een percentage dat in de VS lang niet gehaald wordt. Naar verwachting zal dit percentage over twee jaar rond de 85 liggen. Medeverantwortelijk voor deze populariteit zijn ongetwijfeld de snelle verbindingen. Zo hebben velen hun computer via ADSL of de kabel met de buitenwereld verbonden. Via deze snelle verbindingen is het internet te raadplegen zonder de vroegere lange wachttijden. En op het internet is – de meeste middelbare scholieren maken er dankbaar gebruik van voor het maken van werkstukken – heel, heel veel informatie te halen.

De volgende vraag is dan: er zit misschien wel veel in, maar hoe haal ik het eruit? Met andere woorden: hoe kan een historisch nieuwsgierige op internet antwoorden vinden op zijn vragen over geschiedenis? Dat valt inderdaad niet mee, want het internet kent veel uithoeken waar de gemiddelde surfer (iemand die van internetpagina naar internetpagina gaat) nooit zou komen. Maar er zijn enkele hulpmiddelen. In dit artikel wil ik u in deze materie wegwijs maken.

Zoekmachines

De belangrijkste toegang tot het internet zijn de zoekmachines. Daarvan zijn MSN search, Ilse, Google en Altavista de bekendste en u kunt ze bereiken door het intikken van bv. “www.google.nl” in de adresbalk. In het daaropvolgende zoekscherm kan een zoekterm ingetikt worden en de zoekmachine produceert dan een lijst met alle internetpagina’s (‘hits’) waarop de betreffende term voorkomt. Door vervolgens het betreffende pagina-adres aan te klikken krijgt u de genoemde pagina te zien en kunt u bekijken of er informatie opstaat waar u wat aan heeft. Moeilijk? Welnee, gewoon proberen. Een praktijkvoorbeeld:

Kort geleden kwam ik in een boek de opmerking tegen dat een bepaald persoon voor de Cetem had gewerkt. Cetem? Blijkbaar van voor mijn tijd. Dus in Google maar eens CETEM ingetikt. Dat leverde veel hits op, waaronder een groot aantal over een containerverhuurbedrijf. Dus nog maar eens Cetem ingetikt, gevolgd door “-containers”. U kunt dit ook doen door eerst “uitgebreid zoeken” aan te klikken en daar aan te geven dat u het woord containers niet wil zien. In beide gevallen komt het neer op de opdracht: zoek alle internetpagina’s waar het woord “cetem” op voorkomt, met uitzondering van die waarop ook het woord “containers” staat vermeld. Zo kan nog een aantal zoektermen toegevoegd worden waar we geen trek in hebben. Het resultaat is dan een lijst die te behappen valt en die we stuk voor stuk kunnen bekijken. In mijn geval zaten er vier meldingen tussen waar ik wat aan had. Zo meldde het Amsterdamse Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (www.iisg.nl): *Petrus (Piet) Johannes Schmidt (1896-1953), revolutionair socialist, voorzitter Revolutionair Socialistische Arbeiders Partij (RSAP), werd in 1935 medewerker en later hoofdredacteur van het zondagsblad Cetem, dat vooral sportuitslagen publiceerde naast wat ander nieuws. Verpakt in veel tekst over Piet Schmidt, die me op dat moment wat minder interesseerde. Overigens: het is u toch bekend dat als u uw zoekterm niet direct op zo’n pagina kunt vinden, het aan te raden is om op zoek te gaan door ‘control-F’ te drukken en de zoekterm opnieuw in te geven? De database van het Joods Historisch Museum meldt: Nol Polak (1905-1968) werkte in de jaren twintig als verslaggever van de door het Centraal Telefonisch Mededelingbureau (CETEM) uitgegeven “Zondagsblad”. En verder is het de nooitgedachte website voor Ajax-fans in de VS (www.ajax-usa.com, onder history) die ons meldt: Leo Lauer, a Jewish journalist for the mainly Jewish Sunday-paper Cetem. Most of its vendors at the Ajax stadium were Jews. En tot slot is er een column van J.L. Heldring in de NRC van 3-8-1999 waarin hij schrijft: In de tweede aflevering van mijn jeugdherinneringen (27 juli) schreef ik dat ik als kleine jongen in bed liggend zondagavond hoorde roepen: “De Cetem!” Dat was een krant die alleen op zondagavond verscheen, meestal met sportuitslagen. Verscheidene lezers wisten mij te vertellen dat er onder de kop stond: “Alle uitslagen”. Vandaar de toenmalige verwensing: “Krijg de cetem!” Intussen ben ik erachter gekomen wat Cetem betekende. Het is een afkorting van Centraal Telefonisch Mededeelingsbureau, een bedrijf opgericht door Simon S. Weyl, dat bemiddelde in handelstransacties en een berichtendienst onderhield. Genoeg! Dus een van origine joods zondagavondblad met hoofdzakelijk sportuitslagen, een uitgave van het door Simon Weyl opgerichte Centraal Telefonisch Mededeelingsbureau te Amsterdam, waar behalve joodse ook ultra-links-geöriënteerde journalisten werkten. Natuurlijk zou ik verder kunnen zoeken door de genoemde namen weer opnieuw in de zoekmachine in te voeren (het loont ook vaak om meerdere zoekmachines uit te proberen), maar daarmee zou ik in een van de grootste valkuilen van de historische onderzoeker trappen: je laten afleiden van de oorspronkelijke vraagstelling. Voordat je het weet zit je een hele avond informatie te verzamelen over joods Amsterdam van voor de oorlog, maar de oorspronkelijke vraag: “wat is/betekent cetem” is dan al lang beantwoord.*

www.niod.nl brengt u in contact met één van de meest vooraanstaande onderzoeksinstituten op het gebied van oorlog en vrede,

Tweede Wereldoorlog, tot slot, is www.tweede-wereldoorlog.klub.nl. Een beetje rommelige site die veel links biedt naar allerlei onderwerpen die betrekking hebben op de Tweede Wereldoorlog, maar ook dossiers over verschillende verzetstrijders, slachtoffers, collaborateurs etc. Verder reportages, oorlogsverhalen, een agenda van komende tentoonstellingen en evenementen, en een rubriek voor mensen die over een bepaald onderwerp informatie willen hebben. Een tweede, soortgelijke portal over dit onderwerp is die van de Documentatiegroep '40-'45 (www.documentatiegroep40-45.nl)

Archieven en musea

Over toegangen op archieven via het internet verschijnt elders in dit nummer een artikel van Karin Abrahamse. Ik hoef daar hier dus niet verder op in te gaan. Wel kan het geen kwaad er op te wijzen dat ook archieven in het buitenland meestal al een website hebben, waarop veel informatie gevonden kan worden. We zijn nog niet zover dat we onderzoek in bijvoorbeeld het Public Record Office in Londen (www.nationalarchives.gov.uk) vanuit onze eigen studeerkamer kunnen

doen, maar mocht u voor onderzoek die kant (of willekeurig welk verafgelegen archief) op willen gaan, dan kunt u zich in ieder geval via de website op uw bezoek voorbereiden en in de meeste gevallen zelfs archiefstukken alvast voor u klaar laten leggen.

Maar archieven bieden ook soms aanvullende service. Zo kunt u op het Utrechts archief een internetcursus archiefonderzoek volgen (www.hetutrechtsarchief.nl/cursus/). En het Public Record Office (maar dan moet u het Engels wel redelijk onder de knie heb-

nis.verzamelgids.nl) waarop veel links naar geschiedenispagina's (zonder overigens compleet te willen zijn) zijn geordend op periode (bv. Middeleeuwen), op onderwerp (de Berlijnse muur) of personen (bv. Willem van Oranje). Het loont de moeite eens te kijken of er iets van uw gading bijzit.

Niet zozeer een portal als wel een internet-

tijdschrift over geschiedenis is www.geschiedenis.nl. Hier kunt u kennis nemen van de 'hot items' op geschiedenisgebied, maar vindt u ook weer doorverwijzingen naar allerlei onderwerpen.

Een portal voor geïnteresseerden in de

Tweede Wereldoorlog, tot slot, is www.tweede-wereldoorlog.klub.nl. Een beetje rommelige site die veel links biedt naar allerlei onderwerpen die betrekking hebben op de Tweede Wereldoorlog, maar ook dossiers over verschillende verzetstrijders, slachtoffers, collaborateurs etc. Verder reportages, oorlogsverhalen, een agenda van komende tentoonstellingen en evenementen, en een rubriek voor mensen die over een bepaald onderwerp informatie willen hebben. Een tweede, soortgelijke portal over dit onderwerp is die van de Documentatiegroep '40-'45 (www.documentatiegroep40-45.nl)

Archieven en musea

Over toegangen op archieven via het internet verschijnt elders in dit nummer een artikel van Karin Abrahamse. Ik hoef daar hier dus niet verder op in te gaan. Wel kan het geen kwaad er op te wijzen dat ook archieven in het buitenland meestal al een website hebben, waarop veel informatie gevonden kan worden. We zijn nog niet zover dat we onderzoek in bijvoorbeeld het Public Record Office in Londen (www.nationalarchives.gov.uk) vanuit onze eigen studeerkamer kunnen

doen, maar mocht u voor onderzoek die kant (of willekeurig welk verafgelegen archief) op willen gaan, dan kunt u zich in ieder geval via de website op uw bezoek voorbereiden en in de meeste gevallen zelfs archiefstukken alvast voor u klaar laten leggen.

Maar archieven bieden ook soms aanvullende service. Zo kunt u op het Utrechts archief een internetcursus archiefonderzoek volgen (www.hetutrechtsarchief.nl/cursus/). En het Public Record Office (maar dan moet u het Engels wel redelijk onder de knie heb-

ben) biedt u een cursus paleografie.

Behalve het veelgeprezen www.archieven.nl is er ook www.archieven.org waar u niet alleen allerlei archieven in Nederland en Vlaanderen kunt vinden, maar ook een verwijzing kan vinden naar een databank van een landelijk krantenarchief (nee, van de cetem is vooralsnog geen enkel overgebleven exemplaar meer bekend) en een overzicht van alle sportarchieven.

Ook de verschillende musea hebben veel moois op internet te bieden. Mijn absolute favoriet is die van het Spoorwegmuseum in

Utrecht (www.spoorwegmuseum.nl). Zo prachtig vormgegeven! Overzichtelijk en met erg veel informatie. Veel musea hebben hun website gebruikt om een een overzicht van hun collectie te geven. Sommige, zoals het Openluchtmuseum in Arnhem (www.openluchtmuseum.nl), voegen zelfs hun hele museumgids eraan toe. Museum Hilversum (vreemd genoeg nog steeds te vinden onder www.gooismuseum.nl) heeft, waarschijnlijk in het kader van de verbouwing, nog een soort voorlopige website. Wel zijn er verkorte overzichten te vinden van enkele tentoonstellingen uit het verleden. Volgens de website bevat het museum “een schat aan informatie, documenten, foto’s en voorwerpen over de geschiedenis van Hilversum en het Gooi.” Daarvan krijgt u op de website alleen een kaart uit 1740 te zien. Ook kunt u een virtuele blik werpen op de maquette van Hilversum in 1850 zoals die in 1990 door een aantal leden van “Albertus Perk” is gemaakt. Let wel: alleen een blik want de informatie over vervaardigers en jaartal ontbreekt jammerlijk. Jammer is ook dat de topografische atlas van het museum, waarin duizenden foto’s van oud-Hilversum, vooralsnog voor het internetpubliek onbereikbaar is. U kunt alleen na een afspraak van de documentatie gebruik maken, en dat is eigenlijk toch niet meer van deze digitale tijd.

Beeldbanken

Mocht u liever plaatjes dan tekst hebben, ook dan kunt u op internet ruim terecht. Via de meeste zoekmachines kunt u ook specifiek naar afbeeldingen zoeken. Daarnaast is er een aantal “beeldbanken” waarop veel afbeeldingen te raadplegen zijn. Ook uw eigen historische kring is daarmee op haar website (www.hilversum-historie.nl) begonnen. Tot nu toe werden alle beschikbare foto’s met straatnamen beginnend met E en F geplaatst. Ook veel archieven stellen hun afbeeldingen

op internet voor bestudering beschikbaar. Voor onze regio is de belangrijkste de Beeldbank Noord-Holland (www.beeldbank-nh.nl). Daarin zijn van Hilversum 344 afbeeldingen beschikbaar. Een andere aardige bron is de fotocollectie van de Nederlandse Spoorwegen die beschikbaar is op de beeldbank van het Utrechts Archief (www.hetutrechtsarchief.nl/spoorwegen.asp). Tienduizend foto's en Ansichtkaarten van Het Spoor!

Genealogie

Voor diegene die onderzoek wil doen naar zijn of haar eigen familie is internet wel een heel erg geschikt medium. Het is tegenwoordig onder genealogen gebruikelijk de onderzoeksresultaten op internet te publiceren. Tik dus voor de aardigheid uw eigen familienaam eens in in een zoekmachine en u zult schrikken van de hoeveelheid hits. Mocht u toevallig een veelvoorkomende naam als Jansen hebben, dan loopt dat toch al snel op tot ruim vier miljoen vermeldingen. U zult dan wat specifiekere moeten zoeken, bijvoorbeeld naar "Jansen Hilversum". Dat reduceert het tot 66.000. Nog te veel, dus beperken we het tot uitsluitend bladzijden van Nederlandse websites, wat het weer met 10.000 terugbrengt. Dat duurt nog steeds te lang om te bekijken, dus volgende truc: voeg "genea" (dus: zoek naar sites waar het woord genealogie, genealogisch of iets dergelijks op voorkomt) aan de zoekterm toe. En zie: er blijven nog maar 35 sites over. En dan maar hopen dat er een verre neef of oom tussen zit die al diverse zijtakken van de familie heeft uitgezocht. Dat scheelt u dan toch weer maanden dubbel werk.

Een andere mogelijkheid is de website van Genlias (www.genlias.nl). De informatie in Genlias is direct afkomstig uit de registers van de burgerlijke stand, de belangrijkste bron voor elk genealogisch onderzoek. Vanaf 1811 zijn van de inwoners van Nederland de belangrijkste gebeurtenissen uit het leven vastgelegd, namelijk: geboorte, huwelijk en overlijden. Genlias is een samenwerkingsverband van Nederlandse archieven. Maar nog lang niet alle archieven werken eraan mee, en van de archieven die al wel mee doen, zitten nog lang niet alle gegevens erin. De huwelijksakten uit alle provincies worden nu ingevoerd, de meeste archiefdiensten gaan daarna door met geboorte- en overlijdensakten. Ook komt niet alle informatie die in een akte staat in Genlias. Alleen de essentiële gegevens, waarmee u eenvoudig uw stamboom kunt opzetten, zijn er in opgenomen. Het zal dus nog wel jaren duren voordat Genlias compleet is, maar u kunt alvast een kijkje wagen en zien, welke gegevens er al wel beschikbaar zijn. Een aardige site is ook het archief van Delft (www.voc.websilon.nl), waar u kunt nagaan of er ooit een verre voorvader heeft meegevoerd op een VOC-schip, wanneer dat was, op welk schip en welke functie hij aan boord had.

Voor de enthousiaste genealoog is er verder een aantal programma's beschikbaar om de gevonden informatie over de familie op te slaan en te verwerken tot bijvoorbeeld een stamboom, parenteel of kwartierstaat. Die programma's kosten over het algemeen geld, maar ik wil u een gratis variant die van internet te ha-

len valt, niet onthouden. Het programma 'Aldfaer' is zgn. freeware en u mag het naar hartelust gebruiken. Aldfaer is het Friese woord voor voorvader. Het is in feite een uitgebreide database waarin u alle gegevens over uw voorvaders (maar ook uw eventuele kinderen als ook de aange trouwde familie) kwijt kunt. Het wordt ondersteund door een grote groep enthousiastelingen en u kunt als gebruiker zelfs uw wensen aan de ontwerpers doorgeven zodat ze daarmee bij een volgende versie rekening kunnen houden. Ik wil in een toekomstig artikel nog nader op dit prachtprogramma terugkomen, maar kan u nu al verwijzen naar www.aldfaer.nl.

Boeken en tijdschriften

Bent u niet zozeer op zoek naar informatie over een bepaald onderwerp als wel naar een boek over een bepaald onderwerp? Dan gaan we naar de bibliotheken op internet. Voor het gemak: de Hilversumse bibliotheek is te vinden op www.bibliotheekhilversum.nl. Hier kunt u vanuit uw huis de catalogi raadplegen. Daarbij viel mij op dat de catalogus voor Hilversum e.o. alleen overdag te raadplegen was. Merkwaardig. Verder biedt de website van de bieb ons literaire wandelingen en het laatste nieuws over het wel en wee van de instelling, zoals de aanstaande sluiting van de laatste twee filialen. Voor de bibliotheken in het hele land kunt u terecht bij <http://zoeken.bibliotheek.nl>.

Een andere belangrijke site is die van de Koninklijke Bibliotheek (www.kb.nl). In

